

Міжкультурна комунікація в парадигмі глобалізації навчання/ Т. Turchina
//Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет ім. Г.Сковороди» - Додаток 3 до вип.36, Том I (17): Тем. Випуск
«Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». – К.: Гнозис, 2016. – С.
466-472

Турчина Т.В.

Міжкультурна комунікація в парадигмі глобалізації навчання

Анотація. Стаття стосується проблем комунікативного підходу у вивченні іноземної мови. Оволодіння іноземними мовами нерозривно пов'язано з національною культурою та розвитком міжкультурної компетенції. Одним з найбільш істотних змін у вивченні мови і навчання протягом останніх двох десятиліть стало визнання міжкультурної компетенції в якості ключового компонента. Ця зміна в значній мірі трансформувала характер досвіду викладання і навчання мовам.

Ключові слова: вища освіта, міжкультурна компетенція, культура, іноземна мова

Постановка проблеми. Праця і життя в міжкультурному середовищі стає все більш поширеним явищем. Різні підходи до таких областей як менеджмент, комунікація, час, зустрічі, вирішення конфліктів та обмін інформацією пов'язані з культурою. Коли ми дійсно можемо прийняти культурні відмінності ми більше не засуджуємо різні моделі поведінки як кращі або гірші, ніж наші власні, але розуміємо, що відмінності є притаманними особливостями нашого складного світу. Як зазначає переважна більшість сучасних дослідників, процес виховання і освіти сьогодні повинен бути орієнтований на особливості розвитку людства - розширення взаємозв'язків різних країн, народів і їх культур. Цей процес охопив різні сфери суспільного життя, що виразилося в бурхливому зростанні культурних обмінів і прямих контактів між державними інститутами, соціальними групами, громадськими рухами та окремими

особистостями. Розширення взаємодії культур робить вельми актуальним питання культурної самобутності народів і їх культурних відмінностях.

В таких умовах особливої актуальності для вищої школи набуває проблема формування міжкультурної компетенції майбутніх фахівців в процесі освоєння ними дисциплін гуманітарного циклу. Таке освоєння може виступати засобом адаптації до майбутніх умов соціальної та професійної діяльності. Інакше кажучи, виховання міжкультурної компетенції є однією з цілей сучасної вищої освіти. Саме система освіти повинна взяти на себе нелегку задачу - позбавлення людей від застарілих поглядів і заміни їх на нові, які відповідають реаліям того єдиного світу, в якому ми живемо. На це ж повинна бути націлена політика сучасних держав, які все більше стають поліетнічними, а значить, проблеми формування міжкультурної компетентності виходять в їх житті на перший план.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність і структуру міжкультурної компетенції висвітлено у дослідженнях Т. Астафурової, Є. Верещагіна, Р. Гришкової, С. Тер-Мінасової, Л. Щерби, М. Богатирьової. Дослідження, що стосуються комунікативних ускладнень між представниками різних культур, проводилися такими західно-європейськими та американськими дослідниками як С. Кім, Г. Маркус, Г. Хофстеде, Г. Тріандіс. Е. Холл. Сучасна лінгвістика активно розробляє напрямок, в якому мова розглядається як культурний код нації, а не просто знаряддя комунікації. Фундаментальні основи такого підходу були закладені в працях В. Гумбольдта, АА Потебні, Є.М. Верещагіна, В.Г. Костомарова та інших вчених. В. Гумбольдт довів, що кращим виразом духовності народу є його мова. У його роботах знайшла обґрунтування думка про те, що мова народу знаходиться в тісному зв'язку з народним життям, з переважаючими заняттями і схильностями народу, відображає специфіку його мислення, мова є результатом всенародної творчості.

Володіння даром слова, вивчення граматики як логіки народу, засвоєння мови є духовне прилучення до певних культурних цінностей.

Метою даної статті є аналіз теоретичних основ міжкультурної комунікації, що утворюються за допомогою іноземної мови.

Завдання: проаналізувати комунікаційні процеси, виявити специфіку ціннісних орієнтацій особистості у комунікативній практиці глобального комунікативного суспільства.

Протягом багатьох років з'являється багато ідей і перспектив, що стосуються викладання іноземної мови і ролі культури в процесі її навчання. Зрозуміло, що кожен метод в навчанні мови є продуктом свого часу, і це також є відображенням вимог суспільства, що накладаються на викладання мови в той час. Лонг-фу (2001) стверджує, що деякі з факторів відповідальних за ці зміни включають в себе: постійний розвиток суспільства, яке створює нові ролі для мови в суспільстві, розвиток соціальних наук і нових завдань навчання мови. Стерн (1983) вважає викладання мови мистецтвом яке протягом століть переслідувало три основні мети: соціальна (мова як форма спілкування), художньо-літературна (мова як носій для художньої творчості і визнання), а також філософською (лінгвістичний аналіз).

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвиток державно-громадської моделі управління. Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відноситься глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як

становлення державності, відродження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. П. Андрущенко, М. З. Згуровський, В. Г. Кремень, М. Ф. Степко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. У працях цих педагогів розглядаються не тільки сучасні проблемні області розвитку української освіти, але й прогнозуються перспективи їхнього найкращого розв'язання. Іноземна мова спільно з іншими дисциплінами, що містяться в навчальних планах, надає дієвий вплив на кваліфікацію випускників, поглиблюючи їх професійну орієнтованість; стимулює стійкість і дієвість особистісних якостей майбутнього фахівця.

У процесі освіти людина залучається до системи культурних цінностей (через пізнання історичної спадщини мистецтво, архітектуру). Як відомо, мова є способом пізнання навколишнього світу і засобом комунікації. Одночасно вона виступає як хоронитель і виразник духовної культури, що передається як від покоління до покоління, так і в умовах освітньо-виховних установ. Не випадково рівень культури епохи (і окремої людини, зокрема) визначається ставленням до мови як структуротворчого компоненту цілісної культури. Тому місія освіти полягає в тому, щоб сформувати у молодого покоління відповідальне ставлення до рідної й іноземної мови, до збереження і збагачення історичних, наукових і культурних цінностей [1].

Наша мета як викладачів англійської мови полягає в тому, щоб наші студенти були як лінгвістично так і комунікативно компетентні.

Одним з найбільш істотних змін у вивченні мови і навчання протягом останніх двох десятиліть стало визнання міжкультурної компетенції в якості ключового компонента. Ця зміна в значній мірі трансформувала характер досвіду викладання і навчання мовам. Як констатував Байрам (1997) успіх взаємодії передбачає не тільки ефективний обмін інформацією, як це було метою викладання

комунікативної мови, а й "здатність зайняти перспективу у своїй власній культурі. Лінгвістичної компетенції недостатньо для тих, хто вивчає мову, щоб бути компетентним у цій мові (Краснер, 1999). Учні повинні знати, які форми прийнятні в культурному відношенні, щоб звернутися до людей, висловити подяку, робити запити і погоджуватись чи не погоджуватись з кимось.

Іноземна мова як навчальний предмет у вищому навчальному закладі сприяє не тільки розвитку комунікативної культури особистості, але й виховує гуманне відношення й повагу до рідної та інших культур, прищеплює готовність до безконфліктного діалогу, толерантність, повагу й терпимість у міжкультурній взаємодії, тобто моральні якості гуманної людини [2]. Прийнято вважати, що мова є частиною культури і що вона грає дуже важливу роль в ній. Проте, пріоритет, що надається місцю культури як важливого компонента в викладанні мови не був однаковим у різних підходах і методах викладання іноземної мови. Ми розглядаємо роль культури у викладанні мови та важливість інтеграції культури в викладання мови в традиційних, інноваційних та сучасних підходах до навчання мови. Вона починається з давніх часів і віку популярності методу граматичного перекладу, коли роль культури лише побічно визнавалася і культура обмежувалася літературою і образотворчим мистецтвом і закінчується нинішньою ситуацією, коли є нагальна потреба в міжкультурних зустрічах в епоху глобалізації, що призвело до поняття міжкультурної компетенції.

На даний час пріоритет віддається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті, автономності і гуманізації навчання. Дані принципи роблять можливим розвиток міжкультурної компетенції як компонента комунікативної здатності. Кінцевою метою навчання іноземним мовам є навчання вільному орієнтуванню в іншомовному середовищі і умінню адекватно реагувати в різних ситуаціях, тобто спілкуванню. Сьогодні нові

методики з використанням Інтернет - ресурсів протиставляються традиційному вивченню іноземних мов. Щоб навчити спілкуванню іноземною мовою, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом автентичності спілкування), які стимулюватимуть вивчення матеріалу і вироблятимуть адекватну поведінку. Цю помилку намагаються виправити нові технології, зокрема Інтернет [3].

Соціокультурний компонент у змісті навчання іноземної мови є основою формування міжкультурної компетенції та відіграє суттєву роль у розвитку особистості тих, хто навчається. З метою посилення вказаного компоненту провідні педагоги рекомендують використання на заняттях з іноземної мови матеріалів та дидактичних підходів, що здатні «відкрити студентам культуру світу, а саме використання вебквестів, за допомогою яких здійснюється пошукова діяльність в ресурсах Інтернету; електронні щоденники, користування якими робить можливим спілкування і співпрацю в режимі онлайн; аудіо або відеозаписи лексичного та граматичного матеріалу, які студент може завантажити на свій комп'ютер для самостійного опрацювання; проведення з представниками різних культур конференцій, тренінгів, фестивалів, зустрічей, літніх таборів, під час яких студенти мають можливість пізнати не тільки один одного краще, а й розвинути навички міжкультурного спілкування [5].

Існують такі основні цілі розвитку життєвих компетентностей студентів як: створення умов, які сприяють самореалізації та особистісному зростанню студентів; надання науково-дослідного характеру навчальному процесу; формування у студентів життєво необхідних вмінь; виробляти навички прогнозування діяльності, передбачення подій та їх наслідків; формування наукового світогляду студентів, уміння критично мислити, здобувати й аналізувати інформацію з метою забезпечення ефективної взаємодії з високотехнологічним суспільством; сприяння формуванню у студентів мотивованого,

усвідомленого прагнення до оволодіння знаннями й навичками, необхідними для особистісної участі в розв'язанні існуючих проблем у сучасному світі.

Нова ситуація, що складається в області вивчення дисциплін мовного циклу, передбачає відмову від сформованих стереотипів і пошук нових методичних рішень. Одним із стійких стереотипів є єдині жорсткі вимоги до змісту навчальних дисциплін на загальнодержавному рівні. Однак передовий педагогічний досвід свідчить про те, що наявність таких вимог є негативним фактором вивчення іноземної мови. Рішення проблеми бачиться в варіативності змісту, спрямованого на формування культури ділового мовлення з урахуванням регіональних, національних, професійних та інших особливостей. Це в свою чергу забезпечує варіативний підхід до вибору методів, що сприяють ефективній організації навчального процесу з формування культури ділового мовлення студентів і на її основі міжкультурної компетентності.

У контексті глобалізаційних тенденцій і сучасних викликів українська освіта повинна професійніше готувати людину до життя в інформаційному суспільстві, суспільстві знань та інновацій. Вхідження світу у науково-інформаційний тип прогресу зумовлює необхідність формування людини з інноваційним мисленням, інноваційною культурою, здатністю до інноваційної діяльності.

Висновки. Міжкультурна компетенція включає не тільки певний обсяг знань про іншу культуру, готовність і здібність вибирати адекватний спосіб спілкування з представником іносоціума, але і певну внутрішню позицію щодо відношення до культурних відмінностей, які мають бути оцінені позитивно і забезпечують можливість учасникові міжкультурного спілкування бути відкритою системою в діалозі культур. Отже потрібно передбачити як засвоєння студентами знань про іншомовну культуру, так і залучення до нової культури через світобачення комуніканта, рефлексією власних цінностей, шанобливе і позитивне відношення до цих

відмінностей, культури та звичаям, оскільки тільки позитивне відношення до цих відмінностей може говорити про оволодіння необхідною готовністю до участі в міжкультурному спілкуванні, тобто певний рівень міжкультурної компетенції.

Потреба в наших студентів розвивати міжкультурне спілкування відбувається від тісного взаємозв'язку між культурою і мовою. Відповідно, зв'язок між мовою і культурою, до якої вона відноситься не можна нехтувати, якщо ми хочемо, щоб наші студенти розуміли мову повністю і використовувати її кваліфіковано. Володіння міжкультурною компетенцією сприяє більш ефективній професійній діяльності, розвитку у фахівців креативного мислення, збагачує, розширює професійний світогляд.

Актуальні напрями подальшої розробки окресленої проблеми полягають в розробці умов формування міжкультурної компетенції студентів вищих навчальних закладів.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В. Г. Кременя / М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 384.
2. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация: Учебное пособие/ С.Г. Тер-Минасова – М: Слово/Slovo. - 2000 – С.145.
3. Тихонович Е.В. Межкультурная компетенция в парадигме интернационализации и глобализации образования/ Е.В. Тихонович//Научные ведомости БелГУ. Серия Гуманитарные науки. – 2013. - №6 (149), вып. 17. – С. 226-231.
4. Донец П.Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации: научный статус, понятийный аппарат, языковой и неязыковой

- аспекты, вопросы этики и дидактики/П.Н. Донец. – Харьков: Штрих, 2001. – С. 386.
5. Гринкевич Т. Personality in multicultural society//Иноземні мови в навчальних закладах. – 2006. - № 2. – С. 102.
 6. Махінов В.М. Іншомовна комунікативна компетенція в контексті сучасних соціокультурних проблем фахової підготовки майбутніх вчителів /В.М. Махінов// Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2011. – Вип. 17. – С.13-23.
 7. Аксьонова В.І Формування комунікативної культури особистості в умовах глобалізації та інформаційного суспільства/ В.І. Аксьонова//Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: Філологічні науки. – К.:КУТЕП, 2011. – Випуск 10. – С. 239.
 8. Фролова О.А. Формирование межкультурной компетенции студентов высших учебных заведений экономического профиля в современных условиях: дис. Канд. Пед. Наук: 13.00.01. – М., 2003. – С. 297
 9. Byram M, Zarate G. Definitions, objectives and assessment of socio-cultural competence / Sociocultural competence in language learning teaching. – Strasburg: Council of Europe, 1997. – P. 43.
 10. Burgon J.R. Mindfulness and Interpersonal Communication. – Journal of Social Issues, 2000.

***Аннотация.** Стаття касається проблем комунікативного підходу при вивченні іноземного мови. Оволодіння іноземними мовами нерозривно пов'язано з національною культурою і розвитком міжкультурної компетенції. Однією з найбільш суттєвих змін в вивченні мови на протязі останніх десятиліть стало визнання міжкультурної компетенції в якості ключового*

компонента. Эти изменения трансформировали характер опыта преподавания и обучения языкам.

Ключевые слова: высшее образование, межкультурная компетенция, культура, иностранный язык

***Summary.** The article touches upon the problem of communicative approach. Foreign language learning deals with national culture and intercultural competence development. One of the most significant changes in language learning and teaching for the past two decades has been the recognition of intercultural competence as a key component. This change greatly transformed the nature of teaching experience and learning of languages. The ways of optimizing the efficiency of the determinants of culture intercultural communication, based on socio economic, socio political, socio cultural, socio institutional, socio legal transformations which have to optimize communicative space. As a result, it was concluded that the intercultural communication as a factor in favor of a global information and communication space. All communication is cultural -- it draws on ways we have learned to speak and give nonverbal messages. We do not always communicate the same way from day to day, since factors like context, individual personality, and mood interact with the variety of cultural influences we have internalized that influence our choices. Communication is interactive, so an important influence on its effectiveness is our relationship with others.*

Keywords: higher education, intercultural competence, culture, foreign language, communication

Авторська довідка

Турчина Тамара Василівна
Українська Академія Банківської Справи
Асистент кафедри іноземних мов
42343 Сумська обл., Сумський р-н, с-ще Сад, вул. Робоча, 10
turtam.vas@gmail.com
(095) 330-73-49

Турчина Тамара Васильевна
Украинская Академия Банковского Дела
Ассистент кафедры иностранных языков
42343 Сумская обл., Сумской р-н, п. Сад, ул. Рабочая, 10
turtam.vas@gmail.com
(095) 330-73-49

Turchyna Tamara
Ukrainian Academy of Banking
Assistant of Foreign Languages Department
42343 Sumy Region, Sumy District, Sad, 10 Rabochaya Str.
turtam.vas@gmail.com
(095) 330-73-49